

*Др Јелена С. Перовић,
доцент Економског факултета, Београд*

Раскид уговора о продаји са сукцесивним испорукама - међународна продаја робе

Резиме

Уговор о продаји са сукцесивним испорукама разликује се од продаје са тренутним извршењем по томе што подразумева две или више испорука које се продају у одређеном времену и које су праћене исплатама цене онако како је то уговором предвиђено. Та чињеница повлачи за собом и одређене специфичности у односу на општа правила о раскиду уговора због неиспуњења обавезе, односно због битне повреде уговора. Предмет овог рада је компаративна анализа правила везаних за раскид уговора са аспекта Бечке конвенције, Принципа европског уговорног права и домаћег Закона о облигационим односима, при чему је посебна пажња посвећена питању могућности раскида уговора у целини у случају неиспуњења само једне сукцесивне испоруке.

Кључне речи: *уговор са сукцесивним обавезама, раскид уговора, неизвршење обавезе, Конвенција УН о међународној продаји робе, Закон о облигационим односима.*

Уводна разматрања

Уговор о продаји са сукцесивним испорукама разликује се од продаје са тренутним извршењем по томе што подразумева две или више испорука које се про-

стиру у одређеном времену и које су праћене исплатама цене онако како је то уговором предвиђено.¹⁾ Та чињеница повлачи за собом и одређене специфичности у односу на општа правила о раскиду уговора због неиспуњења обавезе, односно због битне повреде уговора. Те специфичности огледају се у могућности различитих модалитета раскида: раскид само у погледу једне одређене обавезе, раскид само у погледу будућих обавеза (*pro futuro*) или пак, раскид у погледу већ испуњених обавеза (*ab initio*). Дозвољеност раскида ове врсте уговора мора се, у сваком случају, ценити сходно принципу еквиваленције узајамних давања, а у светлу релевантних околности сваког конкретног случаја.

У униформним правима и националним законима усвојена су посебна правила о раскиду уговора са сукцесивним испорукама. Предмет овог рада је компаративна анализа решења овог питања у најзначајнијим униформним правилима с једне, и српском Закону о облигационим односима, с друге стране.²⁾

Бечка конвенција

Раскид уговора о продаји са узастопним обавезама први пут је на униформни начин регулисан путем ULIS-а³⁾ који о њему говори као о уговору са узастопним испорукама (*delivery by instalments, livraisons successives*) и та формулација усвојена је касније и у Бечкој конвенцији⁴⁾

Према ULIS-у, уколико једна страна не изврши неку своју обавезу која се односи на једну испоруку, друга страна може у кратком року изјавити да уговор раскида за убудуће, уколико има оправдан основ за бојазан да неће бити извршене будуће обавезе. Поред тога, купац може, у истом року, изјавити да раскида уговор у погледу будућих испорука, или у погледу већ примљених испорука, или у погледу и једних и других, уколико су због њихове међусобне зависности те испоруке без интереса за њега.⁵⁾ Решење ULIS-а засновано је на постојећим правилима националних права и у том смислу, приликом његовог доношења остварен је широки консензус, чиме је отворен пут његовог увођења у Бечку конвенцију.⁶⁾

Бечка конвенција у оквиру општег правила о раскиду уговора са сукцесивним испорукама (чл.73.) предвиђа, у основи, три различита правна средства која треба посматрати одвојено једно од другог с обзиром да се примењују у различитим слу-

1. О појму уговора са узастопним обавезама, С.Перовић, чл.129, у, Коментар Закона о облигационим односима, Београд, 1995., стр. 254-255 и Облигационо право, Београд, 1990., стр.211 и даље.
2. О овом питању детаљно, Ј.Перовић, Раскид уговора због неиспуњења у међународној продаји робе, Београд, Правни факултет, Београд, 2002., стр. 288-308.
3. Uniform Law on the International Sale of Goods, 1964. (Једнообразни закон о међународној продаји робе).
4. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 1980. (Конвенција УН о уговорима о међународној продаји робе).
5. Чл.75.
6. Више, E.Rabel, Das Recht des Warenkaufs, Berlin, 1936., стр.528 и даље.

чајевима. Тако, посебна правила односе се на могућност раскида у случају неизвршења обавезе која се односи на једну испоруку (73.1.), могућност раскида уговора за убудуће (73.2.) и могућност раскида целог уговора (73.3.).

Раскид уговора у односу на једну испоруку (чл.73.1.). Право повериоца да раскине уговор у односу на једну испоруку предвиђено је чланом 73.1. Бечке конвенције, према коме: „Ако, у случају уговора са узаслoиoним испорукама, неизвршење било које обавезе једне стoранe која се односи на једну испоруку, представља битну повреду уговора у вези са шoм испоруком, друга стoрана може изјавити да раскида уговор у односу на ту испоруку.“

Ово правило односи се на случај у коме су испоруке независне једна од друге те се свака од њих може посматрати као посебан (аутономни) уговор.⁷⁾ То значи да се општа правила Конвенције о раскиду уговора због битне повреде уговора (чл.25., 49. и 64.)⁸⁾ у овом случају примењују за сваку сукцесивну испоруку посебно,⁹⁾ па се као кључни критеријум поставља питање постојања битне повреде уговора у односу на конкретну испоруку.¹⁰⁾ Уколико се оцени да је она учињена, друга страна може изјавити да раскида уговор у односу на ту испоруку,¹¹⁾ док у погледу осталих испорука уговор остаје на снази.¹²⁾

Општа правила Конвенције о дејствима раскида¹³⁾ примењују се и на раскид уговора у односу на једну сукцесивну испоруку¹⁴⁾ с тим што треба имати у виду да купац губи право на раскид уговора уколико је у немогућности да робу врати у суштински истом стању у коме ју је примио.¹⁵⁾

Правило о раскиду уговора у односу на једну испоруку треба посматрати у светлу његове сврхе. Та сврха огледа се у настојању одржавања уговора на снази кад год је то могуће. Уколико је реч о сукцесивним испорукама које су независне

7. J.O.Honnold, Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention, Kluwer law International, The Hague, 1999, стр.442; B.Audit, La vente internationale de marchandise, Convention des nation-Unies du 11 avril 1980, Paris, 1990, стр.160.
8. Према Бечкој конвенцији, „Повреда уговора коју чини једна страна сматраће се битном уколико се њоме проузрокује таква штета другој страни да је суштински лишавана оног што је оправдано очекивала од уговора, изузев ако такву последицу није предвидела страна која чини повреду нити би је предвидело разумно лице истих својстава у истим околностима“ (чл.25.). Детаљну анализу појма битне повреде уговора према Бечкој Конвенцији, в. Ј.Перовић, нав. дело.
9. К.Н.Неумайер, С.Минг, Convention de Vienne sur les contrats de vente internationale de marchandises, Commentaire, Lausanne, 1993, стр.478.
10. Ово решење представља новину у односу на ULIS.
11. V., J.O.Honnold, ibidem. Ово правило не треба мешати са чл. 51. Конвенције који се односи само на случајеве у којима се делимична несаобразност или делимично неизвршење третирају у контексту уговора као целине. В. у том смислу, H.G.Leser, Art.73, у, P.Schlechtriem, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods, стр.546.
12. Н.Т.Бенетт, Art.73, у, С.М.Бјанка, М.Ј.Бонелл, Commentary on the International Sales Law, The 1980 Vienna sales Convention, Giuffre, Milan, 1987, no 2.4.; К.Н.Неумайер, С.Минг, ibidem.
13. Чл.81.
14. H.G.Leser, ibidem.
15. Чл.82.1. Конвенције.

једна од друге, па неизвршење једне од њих проузрокује битну повреду уговора, друга страна може поступити на два начина: одржати уговор на снази у односу на ту испоруку путем захтева за испуњењем обавезе или раскинути уговор у односу на ту испоруку.

За раскид уговора у погледу једне испоруке поверилац ће се, по правилу, определити онда кад је неизвршењем те испоруке за њега проузрокована таква штета која га суштински лишава оне користи коју је оправдано очекивао од испуњења те обавезе као посебног дела уговора, али која је таквог карактера да не утиче на извршење осталих испорука у оквиру уговора као целине. Другим речима, иако се и у овом случају захтева постојање битне повреде уговора, последице те повреде не погађају уговор у целини, већ само онај његов део који се односи на неизвршење једне конкретне испоруке. Из тих разлога, повериоцу се допушта да тај „нездрави“ део „одстрани“ из уговорног односа путем раскида, а да у погледу уговора као целине настави са његовим пуноважним испуњењем. У томе се огледа суштина овог правила које, тежећи очувању уговора, извршење једне засебне испоруке посматра као „уговор унутар уговора“ који има своју аутономију и не мора делити правну судбину целине. То потврђује и чињеница да поверилац може раскинути уговор са узастопним испорукама и за убудуће и у целини уколико је реч о неизвршењу чије последице имају шири домашај и погађају уговор у целини.

Из тих разлога, чини се да основни критеријум разликовања између три врсте раскида уговора које предвиђа чл.73. Конвенције, треба видети, не у тежини последице које конкретно неизвршење проузрокује,¹⁶⁾ већ у ефектима и домашају које те последице проузрокују. Уколико су оне таквог карактера да погађају само онај део уговора на који се конкретно неизвршење односи, а да при томе уговор такав какав јесте може остати на снази, тј. остале уговорне обавезе могу се несметано испуњавати, поверилац може раскинути уговор само у односу на тај његов део. Насупрот томе, у случају кад неизвршење производи последице ширег дејства, тако да се оне одражавају на будуће испоруке или на уговор у целини, повериоцу стоје на располагању правна средства предвиђена ставовима 2. и 3. чл. 72. Конвенције.

Раскид уговора у односу на будуће испоруке (чл.73.2.). Право на раскид уговора у односу на будуће испоруке предвиђено је чланом 73.2. Конвенције, према коме : „Ако, због неизвршења обавезе било које стране у односу на било коју узастопну испоруку, друга страна основано може закључити да ће доћи до битне повреде уговора у односу на будуће испоруке, та страна може изјавити да уговор раскида за убудуће, под условом да то учини у разумном року.“

Приликом извршења уговора са сукцесивним испорукама, могуће је да је неизвршење обавезе везане за једну испоруку, такве природе да даје основа за веровање да ни обавезе у погледу осталих испорука неће бити испуњене (нпр. продавац је са производњом робе пао у такву доцњу која не може бити надокнађена). Таква

16. V., J.O.Honnold, нав. дело, стр.443, који говори о тежини последице у контексту овог правила.

ситуација негативно се одражава на обе уговорне стране: на повериоца - несигурност да ће му роба бити испоручена уколико је реч о купцу, односно да ће му цена бити исплаћена уколико је реч о продавцу; на дужника - који у сваком случају мора накнадити штету проузроковану неизвршењем. Из тих разлога, Конвенција, као и већина других униформних правила и националних закона, допушта могућност раскида уговора у односу на будуће испоруке.

Одлучујући критеријум за оцену дозвољености раскида у овом случају огледа се у постојању разлога на основу којих „друга страна основано може закључити да ће доћи до битне повреде уговора у односу на будуће испоруке“.¹⁷⁾ Реч је, као што се види, о стандарду који је мање строг од оног који се захтева за раскид уговора пре истека рока („*уколико је јасно да ће једна страна учинити битну повреду уговора*“)¹⁸⁾ и у коме преовлађују субјективни елементи.¹⁹⁾ Такав приступ у доктрини се објашњава чињеницом да је у овом случају, за разлику од случаја раскида пре истека уговореног рока, до неизвршења обавезе већ дошло,²⁰⁾ што представља основ за уверење повериоца да ће доћи до битне повреде уговора у односу на будуће испоруке. Другим речима, потребно је да поверилац, у случају противљења дужника, докаже да постојеће неизвршење обавезе представља озбиљан темељ за претпоставку (оправдан основ за бојазан)²¹⁾ о наступању битне повреде уговора у односу на будуће испоруке.²²⁾ При томе, мора се имати у виду значај који неизвршење конкретне обавезе има за уговор у целини,²³⁾ међусобни однос сукцесивних испорука (степен њихове повезаности), као и разуме се, природа самог уговора у питању. Оцена ових питања врши се, према становишту доктрине, применом стандарда разумног лица, дакле, путем објективног критеријума.²⁴⁾

Према томе, за допуштеност раскида уговора у овом случају није неопходно да неизвршење одређене обавезе до кога је дошло само за себе представља битну повреду уговора. Оно што представља основ за раскид уговора јесте „серија“ повреда (од којих ниједна не мора бити битна), а које узете заједно дају основ за закључак да ће убудуће доћи до битне повреде уговора. Тако, у спору који се водио пред немачким судом²⁵⁾, уговор који је предвиђао сукцесивне испоруке паприке у земљу купца, раскинут је у односу на будуће испоруке с обзиром да продавац није поштовао одговарајуће стандарде у тој земљи.²⁶⁾

17. J.O.Honnold, нав. дело, стр.443.

18. Чл.72.

19. У том смислу К.Н.Неумайер, С.Минг, нав. дело, стр.479. констатују: „Le critère est plus subjectif qu'à l'article 72, puisque la mauvaise exécution d'une livraison, qui n'est nécessairement une violation essentielle, doit donner de sérieuses raisons de craindre la contravention essentielle future“.

20. В.Аудит, нав. дело, стр.161; J.O.Honnold, нав. дело, стр.443.

21. ULIS, чл.75.

22. В.Аудит, *ibidem*; Н.Т.Бенетт, Арт.73, у, С.М.Бianca, М.Ј.Бонелл, нав. дело, no 2.7.; А.Гарро, А.Зуппи, *Compraventa internacional de mercaderias*, Buenos Aires, 1990, стр.275.

23. Н.Г.Лесер, Арт.73., у, Р.Шлехтрием, нав. дело, стр.547.

24. Н.Г.Лесер, *ibidem*; К.Н.Неумайер, С.Минг, нав. дело, стр.479.

25. Одлука *LG Ellwangen*, 032/95 од 21.08.1995., у, J.O.Honnold, нав. дело, стр.443.

Ипак, чињеница да правно средство предвиђено чланом 73.2. *de facto* представља једну врсту раскида уговора пре истека уговореног рока - *antycipatory breach* (чл.72.), може отворити дилему на страни повериоца у погледу питања које од ова два правила у конкретном случају треба да примени. Са тог аспекта, чини се потребним констатовати да се основна разлика огледа у томе што раскид уговора у односу на будуће испоруке подразумева неизвршење обавезе које већ постоји и које као такво не представља битну повреду уговора али које, посматрано са становишта уговора као целине, конституише основ за закључак да ће до битне повреде уговора доћи у односу на будуће испоруке. Насупрот томе, раскид уговора пре истека рока, изузев случаја у коме дужник изјави да неће испунити своју обавезу, обухвата ситуацију у којој до неизвршења обавезе још увек није дошло, али је на основу релевантних околности случаја јасно да ће битна повреда уговора бити учињена.

С обзиром да уговори са сукцесивним испорукама спадају у категорију уговора са трајним извршењем обавезе, дејства раскида уговора у односу на будуће испоруке одликују се извесним специфичностима у односу на опште правило према коме раскид уговора делује ретроактивно. У овом случају, по самој логици ствари, раскид уговора делује *pro futuro* и нема утицаја на обавезе које су по основу уговора већ извршене. То значи да се раскидом уговора обе стране ослобађају својих уговорних обавеза које још нису доспеле, изузев, разуме се, обавезе накнаде штете.²⁷⁾ Евантуална реституција била би могућа само изузетно, нпр. у погледу авансног плаћања цене или коришћења машина односно употребе дозвола које се односе на уговор у целини.²⁸⁾

Изјава о раскиду уговора у односу на будуће испоруке мора бити учињена у „разумном року“. Према већинском ставу доктрине, тај рок почиње тећи од тренутка кад поверилац постане свестан неизвршења уговорне обавезе,²⁹⁾ док се оцена његове дужине мора, по самој логици ствари, вршити у складу са релевантним околностима сваког конкретног случаја.³⁰⁾

Раскид уговора у целини (чл.73.3.). Право купца да раскине уговор у целини предвиђено је чланом 73.3. Конвенције, према коме: „*Купац који раскида уговор због било које испоруке може истовремено изјавити да раскида уговор за већ примљене испоруке или за будуће испоруке, уколико се због њихове међузависности ове испоруке не би могле користити за сврху коју су створене имале у виду приликом закључења уговора*“.

26. В. у том смислу и одлуку *CA Grenoble*, RG/3275 од 22.02.1995, у, J.O.Honnold, *ibidem*.

27. В. чл.81. Конвенције.

28. H.G.Leser, *ibidem*.

29. H.G.Leser, *ibidem*; G.Reinhart, Art.73, у, UN-Kaufrecht. Kommentar zum Übereinkommen der Vereinten Nationen vom 11. April 1980 über Verträge über den internationalen Warenkauf, Heidelberg, 1991, по 4.

30. За разлику од Конвенције, ULIS повериоцу у овом случају даје право да раскине уговор у „кратком року“.

Ово правило полази од уговора о продаји који су по својој природи такви да се њихова сврха може остварити само уколико су све сукцесивне обавезе испоруке уредно испуњене. Реч је наима, о испорукама које су међусобно чврсто повезане и налазе се у зависности једна од друге, тако да неиспуњење једне од њих директно погађа уговор у целини. У том смислу, узима се да случај у коме су последице неиспуњења једне обавезе испоруке такве да цео уговор доводе у питање, представља ситуацију која несумњиво води у битну повреду уговора.³¹⁾

Приликом оцене дозвољености раскида полази се од објективног критеријума према коме је потребно да се испоруке не могу користити за сврху коју су стране имале у виду приликом закључења уговора. Тим путем, учињен је значајан помак у односу на ULIS који у овом домену предвиђа субјективни критеријум у коме се могућност раскида везује искључиво за интерес купца (*worthless to the buyer*).³²⁾ Конвенција ово питање премешта на објективни терен предвиђајући да сврха конкретног уговора мора бити позната обема странама у моменту његовог закључења; уколико је она позната само купцу тј. уколико је међузависност испорука од значаја само за њега, основ за раскид уговора није остварен.³³⁾ Другим речима, међусобна зависност индивидуалних испорука мора произилазити из самог уговора и осталих објективних околности посла; уколико то није случај, примени овог правила нема места.³⁴⁾

За оцену дозвољености раскида уговора у овом случају, захтева се да све или већи део испорука буду извршене ради остварења исте сврхе. Такав однос између испорука постојаће, на пример, у случају испоруке повезаних машина намењених за производњу одређене врсте робе,³⁵⁾ материјала за производњу специфичних производа (текстилних или хемијских) односно производа намењених специфичној групи потрошача,³⁶⁾ одвојених делова који треба да буду монтирани од стране купца,³⁷⁾ и сл. Другим речима, сама кауза уговора даје одговор на питање да ли се испоруке налазе у односу међусобне зависности или не. Уколико таква повезаност постоји, а неизвршење односно несаобразност једне испоруке онемогућава постизање опште сврхе уговора, купац је овлашћен да раскине уговор применом чл. 73.3. Конвенције. Основ за раскид уговора у овом случају не огледа се у неизвршењу прошлих односно будућих испорука, већ у односу међусобне зависности између неизвршене испоруке, с једне, и осталих испорука, с друге стране, као и чињенице да сврха уговора услед тога више не може бити остварена.³⁸⁾ Чињеница да

31. H.G.Leser, нав. дело, стр.549.

32. Чл.75.2.

33. P.Schlechtriem, Uniform Sales Law. The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Wien, 1986, стр.96; B.Audit, нав. дело, стр.162; H.T.Bennett, Art.73, у, нав. дело, no.3.5.

34. H.G.Leser, ibidem.

35. Више о овом примеру, J.O.Honnold, нав. дело, стр.444.

36. H.G.Leser, ibidem.

37. K.H.Neumayer, C.Ming, нав. дело, стр.480.

38. V.Heuzé, La vente internationale de marchandises. Droit uniforme, Paris, 2000, стр.320; J.O.Honnold, нав. дело, стр. 444; H.T.Bennett, Art.73, у, нав. дело, no.2.8. и 2.9..

ли су sukcesивне испоруке намењене остварењу исте (заједничке) сврхе, оцењује се према стандарду схватања разумног лица, што је у складу са општим одређењем Конвенције за примену објективног критеријума.³⁹⁾

Раскид уговора у овом случају остварује се применом општег правила према коме изјава о раскиду има дејство једино ако је о њој обавештена друга страна.⁴⁰⁾ Ипак, у том контексту посебну пажњу треба посветити односу између раскида целог уговора са узастопним испорукама и раскида таквог уговора у односу на само једну испоруку. Наиме, с обзиром да правило предвиђено чланом 73.3. у суштини не представља ништа друго до проширење правила о раскиду у односу на једну испоруку, купац се мора одредити које ће правно средство у конкретном случају употребити; уколико је изјавио да уговор раскида у односу на једну испоруку (73.1.), он не може накнадно изјавити да уговор раскида у целини (чл.73.3.).⁴¹⁾ Све то указује на потребу да поверилац, пре но што изјави да раскида уговор, пажљиво размотри све релевантне околности случаја и тачно оцени свој тренутни положај у конкретном уговорном односу. У супротном, „оштрица“ раскида управљена према дужнику, лако може бити преусмерена према самом повериоцу, који ће, уколико је „погођен“, сносити све правне последице неоснованог раскида.

Принципи европског уговорног права

Право на раскид уговора са sukcesивним обавезама предвиђено је и Принципима европског уговорног права,⁴²⁾ према којима: *„Ако уговор треба извршити у више одвојених делова, а у погледу једног дела за који се може одредити противнички одбор битно неиспуњење, оштећена страна може користити своје право на раскид уговора на основу овог одељка у односу на онај део уговора о коме је реч. Она може раскинути уговор у целини само ако је неиспуњење битно за уговор у целини“* (чл.9302.).

Решење Принципа, као што се види, заснива се на истим начелима као и одговарајуће решење Бечке конвенције. Оно полази од општег правила да се уговор са sukcesивним испуњењем обавеза може раскинути у односу на ону обавезу у погледу које постоји битно неиспуњење. При томе, битно је да последице таквог неиспуњења не погађају значајније уговор у целини и да није вероватно да ће оно бити поновљено у односу на будуће испоруке.⁴³⁾ Право на раскид уговора у целини предвиђено је само изузетно, уколико је конкретно неиспуњење обавезе такве природе да представља битно неиспуњење које погађа уговор у целини⁴⁴⁾ тј. уко-

39. Више, H.G.Leser, *ibidem*.

40. Чл.26. Конвенције.

41. H.G.Leser, *нав. дело*, стр.551.

42. UNIDROIT Принципи не садрже посебну одредбу о раскиду уговора са узастопним обавезама.

43. O.Lando, H.Beale, *Principles of European Contract Law*, Kluwer Law International, The Hague-London-Boston, 2000, стр.412.

44. *Ibidem*.

лико другу страну суштински лишава оне користи коју је оправдано од уговора очекивала.

Основна специфичност Принципа у односу на Бечку конвенцију и ULIS огледа се у опредељењу Принципа за општу формулацију „раскид уговора у целини“, без прецизирања да ли је реч о раскиду само у односу на будуће обавезе (*pro futuro*) или пак, и у погледу већ испуњених обавеза (*ab initio*). На тај начин, отворен је простор за различита тумачења, а самим тим и могуће произвољности приликом примене овог правила.

Тако, аутори Принципа у коментару ове одредбе истичу да се под „раскидом уговора у целини по правилу подразумева само раскид у односу на све будуће обавезе уговорних страна“.⁴⁵⁾ Овакав став, чини се, нема утемељења у самој формулацији чл. 9:303, који изричито говори о раскиду уговора у „целини“, што упућује на закључак да је уговор могуће раскинути како у погледу будућих тако и у погледу већ извршених обавеза. Сама та чињеница указује да су Принципи отворили пут дилеми у погледу домашаја раскида уговора са узастопним испорукама које представља једно од најзначајнијих питања у контексту раскида уговора уопште, па се због тога и захтева његово прецизно утврђење. Из тих разлога, чини се да решења Конвенције, а посебно ULIS-а које се одликује јасноћом и прецизношћу у овом питању, као и српског Закона о облигационим односима о коме ће посебно бити речи, више одговарају захтеву правне сигурности у пословном промету.

Закон о облигационим односима

Закон о облигационим односима изричито предвиђа могућност раскида уговора са узастопним обавезама, придружујући се на тај начин модерним националним законима и униформним правилима. Према чл.129. Закона, „кад у уговору са узастопним обавезама једна страна не испуни једну обавезу, друга страна може, у разумном року, раскинути уговор у погледу свих будућих обавеза, ако је из датих околности очигледно да ни оне неће бити испуњене (ст.1.). Она може раскинути уговор не само у погледу будућих обавеза, него и у погледу већ испуњених обавеза, ако њихово испуњење без изосталих испуњења нема интереса за њу (ст.2.). Дужник може одржати уговор ако да одговарајуће обезбеђење (ст.3.)“.

Решење је, као што се види, засновано на истим принципима као и униформна правила. Оно је готово идентично ULIS-у, са специфичношћу која се огледа у томе што Закон дозвољава да обе уговорне стране овај уговор раскину *ab initio* (став.2.), док је у униформним правилима то право резервисано искључиво за купца (чл.75.2.). С друге стране, основна дистинкција у односу на Конвенцију састоји се у непостојању изричите одредбе српског Закона о могућности раскида уговора у погледу само једне испоруке.

45. O.Lando, H.Beale, нав. дело, стр.412., где се наводи: „Termination “of the contract as a whole” normally means only termination of all the future obligations on each side.“

Ratio таквог приступа потребно је, чини се, посматрати у светлу историјских околности настанка ове одредбе. Закон је, наиме, прихватио решење Скице⁴⁶⁾ која је рађена под снажним утицајем Хашких закона. Основне измене у односу на Скицу огледају се у увођењу објективног критеријума за оцену основаности раскида (Закон усваја формулацију *ако је из дањих околности очигледно*, док се Скица опредељује за *ако има основа за бојазан*), захтеву да се уговор раскине у *разумном року*, као и ставу 3. који говори о могућности одржања уговора уколико дужник да одговарајуће обезбеђење, док Скица на том месту изричито предвиђа да се на уговор о продаји у коме је уговорена исплата цене у оброцима примењују посебне одредбе. Као резултат тога, настала су правила Закона о облигационим односима која су општег карактера и која јединственом одредбом о раскиду уговора са узастопним обавезама обухватају и уговор о продаји са узастопним испорукама; са изузетком чл.518. који говори о исплати цене у случају узастопних испорука, Закон не предвиђа ништа што је у оквиру овог питања специфично за продају. Насупрот томе, Бечка конвенција и ULIS односе се искључиво на продају, те се у томе може видети разлог веће „изнијансираности“ овог питања у униформним правилима.

У сваком случају, на основу решења Закона о облигационим односима, може се поставити питање да ли је у српском праву дозвољен раскид уговора у односу на ону обавезу која није извршена у складу са уговором, а да при томе, уговор остане на снази у погледу осталих, будућих обавеза.⁴⁷⁾

Имајући у виду општи карактер одредбе, одговор на ово питање, чини се, зависи од три фактора: да ли су уговорне стране то уговором предвиделе (раскидна клаузула), да ли је реч о дељивој обавези и да ли је неизвршење таквог карактера да осујећује циљ који је поверилац оправдано очекивао од испуњења уговорне обавезе у питању. У том смислу, на првом месту може се констатовати да питање долази до изражаја само уколико услови раскида нису уговором посебно одређени. Надаље, потребно је да је реч о дељивој обавези, што је и логично будући да у супротном не би постојао интерес за раскид уговора у односу на један његов део. Коначно, да би раскид био основан, у складу са општим правилима о раскиду уговора потребно је да је реч о неизвршењу којим се осујећује сврха коју је испуњење конкретне обавезе имало за повериоца, тј. да је услед тога престао интерес повериоца за испуњењем обавезе у питању. Оцена ових питања треба бити препуштена суду који одлуку доноси узимајући у обзир све релевантне околности случаја. У том смислу, а узимајући у обзир сврху постојећег правила којим се дозвољава раскид уговора у односу на будуће обавезе, као и у односу на већ испуњене обавезе, може се закључити да би у нашем праву требало прихватити и могућност раскида уговора у односу на једну сукцесивну испоруку, уколико су испуњени поменути услови.

46. Скица за Законик о облигацијама и уговорима, чл.100.

47. Решење предвиђено Конвенцијом.

Друго питање које произилази из општег карактера одредбе Закона односи се на став 2., из кога произилази да су обе стране овлашћене на раскид уговора како *pro futuro* тако и *ab initio*,⁴⁸⁾ док униформна правила која регулишу искључиво уговор о продаји, ово право дају само купцу. Овакво решење униформних правила, заснивајући се на специфичностима уговора о продаји, полази од тога да ово право не треба прихватити на страни продавца с обзиром да новац, за разлику од робе, по правилу, не губи своју вредност.⁴⁹⁾ Ту чињеницу требало би имати у виду приликом оцене основаности раскида уговора о продаји са сукцесивним испорукама у нашем праву, узимајући, разуме се, у обзир околности сваког конкретног случаја.

За питање раскида уговора о продаји са узастопним испорукама, у Закону о облигационим односима од значаја је и одредба чл.518. којом се регулише исплата цене у случају узастопних испорука изузев ако је што друго уговорено или произилази из околности случаја. У том случају купац је у обавези да исплати цену за сваку испоруку у часу њеног преузимања (ст.1.). Према томе, уколико није друкчије уговорено, узима се да није извршио обавезу купац који не исплати цену једне сукцесивне испоруке у часу њеног преузимања.⁵⁰⁾ При оцени права на раскид у овом случају треба имати у виду општа правила Закона о исплати цене као основној обавези купца (чл.516., 475. и 476.). Уколико је у оваквом уговору купац дао продавцу предужам, прве испоруке исплаћују се из предужја, уколико што друго није уговорено (ст.2.).

У оквиру овог института, поставља се и питање рокова и количине испоруке онда кад то уговором или законом није предвиђено односно кад то не произилази из обичаја или природе самог посла. С обзиром да Закон ово питање не регулише, значајан путоказ могу представљати Опште узансе за промет робом не само због могућности њихове примене уколико стране то предвиде, већ и због чињенице да су оне један од ретких извора који ово питање регулише. Према њима, ако је уговорена сукцесивна испорука у року од два или више месеца, а нису одређени рокови и количине појединих obroка, испорука се има извршити у приближно једнаким оброцима сваког месеца.⁵¹⁾ У истом случају али кад је сукцесивна испорука уговорена у року краћем од два месеца, она се има извршити у два приближно једнака obroка средином и крајем уговореног рока (чл.95.).⁵²⁾

48. Исто решење, из истих разлога (општи карактер) предвиђају и Принципи европског уговорног права.

49. A.Tunc, Les Conventions de la Haye du 1er juillet 1964. portant loi uniforme sur la vente internationale d'objets mobiliers corporels et la formation du contrat de vente, y, Conférence diplomatique sur l'unification du droit en matière de la vente internationale, La Haye 2-25 avril 1964, tome I, Actes, La Haye, 1966, стр. 355 и даље.

50. О инструментима плаћања у унутрашњем и међународном систему плаћања, И.Букљаш, Б.Визнер, Коментар Закона о облигационим односима, Књига III, Загреб, 1979., стр.1673-1752; М.Драшкић, Међународно привредно уговорно право, Београд, 199.0, стр.540-575; М.Васиљевић, Пословно право, Београд, 1999., стр. 685-720 и 744-836.

51. В., Коментар Закона о облигационим односима, књига II, чл.518, Београд, стр.964-965.

Најзад, Закон предвиђа и могућност одржања уговора на снази уколико дужник да одговарајуће обезбеђење. При томе, узимају се у обзир средства обезбеђења као што су јемство, залога, и сл., разуме се, уз претпоставку да је конкретно средство обезбеђења примерено за отклањање постојећег ризика неиспуњења.⁵³⁾ Изричитим предвиђањем ове одредбе у правилима о раскиду уговора, Закон заштити и дужника, пружајући му могућност да уговор одржи на снази. Тим путем, Закон тежи одржању уговора и остварењу његове каузе, а истовремено штити обе уговорне стране, с обзиром да, уколико дужник пружи одговарајуће средство обезбеђења, интереси повериоца, по правилу, не могу бити доведени у питање са становишта неиспуњења конкретне обавезе.

Закључак

На основу анализе решења униформних правила, с једне, и Закона о облигационим односима, с друге стране, може се закључити да раскид уговора о продаји са сукцесивним испорукама спада у ред оних института у погледу чије прихваћености постоји широка сагласност у упоредном праву. У основи, овај уговор се може раскинути у случају кад неизвршење једне сукцесивне обавезе (битна повреда у Конвенцији) проузрокује такве последице услед којих се не може остварити сврха уговора. У погледу домашаја раскида, могућа су различита решења: само у односу на неиспуњену обавезу, при чему уговор у осталим деловима остаје на снази (Бечка конвенција, Принципи европског уговорног права, Једнообразни трговачки законик САД), у односу ба будуће обавезе, у односу на већ испуњене обавезе, као и у односу на уговор у целини. У тим оквирима, основне разлике своде се на везивање могућности раскида за битну повреду уговора, изричито предвиђање дозвољености раскида у односу на само једну обавезу, као и допуштање раскида уговора у целини само на страни купца. Ипак, све те разлике имају карактер специфичног у односу на општи став модерног уговорног права које се недвосмислено изјашњава *in favorem* овог института, са свим његовим нијансама и потребним степеном флексибилности као општим захтевом права међународне продаје.

52. Више, Р.Кашанин, Т.Велимировић, Опште узансе за промет робом, Београд, 1976., стр.189-190.

53. В., Б.Визнер, Коментар Закона о обвезним (облигационим односима), Загреб, 1978., стр.523.

Jelena S. Perović, Ph.D.
Assistant Professor, Faculty of Economy, Belgrade

Avoidance of the Instalment Contract International Sale of Goods

Summary

An instalment contract differs from a simple contract of sale in that it means performance over a period of time and several deliveries. Therefore, the instalment contract supposes more possibilities for disturbances to occur and specific remedies have consequently been developed. The subject of this article is the comparative analysis of those remedies in the light of UN Convention on the International Sale of Goods, Principles of European Contract Law and Serbian Law on Obligation, with a special attention on the possibility of avoidance of the whole contract in case of non-performance of one individual instalment.

Key words: *instalment contract, avoidance of contract, non-performance of the obligation, Convention on the International Sale of Goods, Law on Obligation.*